

piscima znatno pretežu oni sa dalmatinskoga područja, posebno franjevački pisci provincije presv. Otkupitelja iz XVIII st., pa franjevački pisci Bosne srebrne (XVII i XVIII st.), dok Slavoniju zastupa A. Kanižlić s tekstom Pobožnost molitvena (u F. Ivekovićevoj obradi iz 1893).

Najprikraćenija je ostala hrvatska kajkavska književnost, jer nije uopće zastupljena. Doduše manjak u izvorima nadoknađuje dijelom velik Akademijin rječnik, ali samo dijelom, jer njegovi sastavljači nisu crpili građu s ovako specijaliziranim ciljevima. Mislim da se pri ovakvom poslu ne mogu bez štete mimoći i svi stari rječnici hrvatskoga jezika. A za suvremeno stanje razmjerno su najviše zastupnika dali kanonisti (Belaj, Crnica, Rogošić). Oskudni su također izvori za današnju govornu dialektalnu upotrebu kršćanskih termina po hrvatskim pokrajinama. Bolje je prošla jedina Dalmacija, i to samo srednja. Ovo sve unaprijed dovodi ozbiljno u pitanje potpunost rječnika. Do koje je mjere toj opasnosti podlegao, pokazala bi detaljnija posteriorna analiza.

Iako knjiga sadrži bogat historijski terminološki materijal, autor se odlučio na plošnu semantičku obradu, plošniju nego u prvoj svojoj knjizi, ispuštivši vidove značajne za pojedinu riječ: konkretno vrijeme kod posuđenica ulazi u naš jezik ili knjigu, fonetske i ostale pojave gramatičke naravi kod prijelaza i u njezinu daljnjem životu kod nas, vrijeme kroz koje se termin u nas zadržava i eventualna njegova semantička pomicanja na našem tlu, geografska proširenost termina i njegova upotreba frekvencija, kod teoloških i filozofskih termina njihovo poblize teološko i filozofsko određenje itd. Šteta što u rječniku nije uz termine reljefnije registrirao barem one historijske momente što ih uvodu.

Autor je doduše unio historijska i geografska određenja ko što su: [termin nalazimo] u starijih pisaca u starijem jeziku; obično u Dalmaciji i sl. ali ta su i suviše općenita da bi o terminu pružala dovoljno obavještenja za imalo stručniji interes. Očito, autor je imao puno pravo postupiti onako kako je postupio. Zato ovo i nisu zamjerke njegovu radu; radije su nastojanje da se ukaže na granice do kojih je s ovom knjigom kod nas ispunjena praznina. Rad je u svakom slučaju dobrodošao. Poslužiti će najviše onima koji početno pristupaju, bilo starijim bilo novijim našim kršćanskim tekstovima. Filologu pruža dosta građe, ali koju treba sam dalje obraditi. Razmjerno najmanje dobiva upravo hrvatska teologija za svoje znanstvene potrebe. Ona s mnogo većim nadama očekuje zadnji najavljeni svezak hrvatske riječi u kršćanskoj terminologiji. Takav je rječnik u ovaj čas za nju najpotrebniji, samo će ga trebati iscrpiti iz bogatijega kataloga izvora, zahvatiti ozbiljnije u etimologiju i više pažnje posvetiti semantičkom variranju ri-

ječi. A za područja što ih je dr. J. Setka već obradio ostaje na našoj teologiji dužnost da za svoje znanstvene potrebe stvori sebi iznutra dimenzioniranije rječnike barem za glavnija svoj područja.

Trebalo bi se sada osvrnuti na konkretno izveden rad u knjizi dr. o. J. Setke, jer njegov svezak to zaslužuje, ali sam smatrao da ću korisnije ispuniti ovdje raspoloživ prostor gornjim napomenama uz knjigu. J. T.

P. MICHAEL BRLEK, O. F. M.: **Methodologia historico-juridica**, izd. Pont. Athenaeum Antonianum, Rim 1958, oktav str. XV i 214.

Djelo koje nam daje utisak solidnosti i potpunosti; bez sumnje od koristi skrajnjem stručnjaku kao i onom koji se ne bavi specijalno juridičkim studijem. Knjiga je podijeljena na četiri »partes«. Prvi dio radi o povijesti znanstvene formacije. Sviđa nam se osobito pregled obilne metodološke (i to ne baš isključivo juridičke) bibliografije (cap. 2). Drugi dio donosi opću metodologiju (subjekt, objekt, tehnika informacije i interpretacije). Specijalna juridička metodologija (III. dio) donosi upute o diskusiji, čitanju izvora, načinu recenzije te znanstvenoj publikaciji kao cilju znanstvenog rada. Posljednji dio govori o posebnim (»formatio specialissima») pitanjima historije prava tj. o znanstvenom obrađivanju i izdavanju juridičkih izvora (manuskripti, kodeksi).

Na kratak zaključak nastavlja se kao »appendix« popis naslova dizertacija na fakultetu kan. prava Antonianuma od god. 1923—33 i 1933—58. Slijedi indeks imena.

Smatramo da je samo djelo najbolji praktični primjer primjene metodoloških principa koji se u njem izlažu.

Dr. V. B.

Dr. o. BOŽO VUCO: **Od atoma do svemira**, knj. 14 Bogoslovne biblioteke, izd. Franjevačka visoka bogoslovlja, Makarska 1964, oktav, str. 199.

U prvi mah izgleda kao da postoji neka disproporcija između naslova knjige i broja njezinih stranica, no ako je otvorimo, vidjet ćemo da cilj pisca nije iscrpno traktiranje prirodoslovnih problema nego, kao što nam to on sam u predgovoru kaže, reći nešto o onom što je on pročitao u »divnoj knjizi prirode«. Radi se ne o djelu o tom da se pokaže kako priroda »na sva usta govori... o beskrajno velikom Božjem Umu«. Materijal je svrstan u osam poglavlja (od »atoma« do »svemira«) u kojima se u smislu teleološkog dokaza nastoji prikazati savršeni red koji vlada prirodom i dovesti čitaoca filozofskom refleksijom do izvora toga reda. Nakana je vrlo pohvalna.

Znamo da je ovaj »genus litterarium« radi ispreplitanja disparatnih disciplina i njihovih metoda težak i nezahvalan te da stavlja posebne zahtjeve na pisca, no ipak moramo naglasiti da je prvi uvjet takvog posla, budući da se pozlaži od prirodoslovnih premisa, da se točnosti prirodoslovnih prikaza posveti najveća pažnja. Nažalost je baš ta strana »in casu« najgore prošla. Neugodno nam je kad čitamo da su »molekule ... mlijeka, drveta još uvijek ... mlijeko, drvo« (str. 7), kad se »elektrische Elementarladung« prevodi »električna napetost elemenata« (str. 16), kad se radijalne brzine mjere kilometrima (okretanje zemlje, str. 175), zamjenjuje zvijezde Andromeda s maglicom u njem (str. 174), šalje »Kočijaša« na južnu polutku (str. 171) itd., itd.

Čini nam se međutim da je svemu kriva jedna pogrešna osnovna metodička koncepcija. Auktor upotrebljava obilnu (i to noviju) literaturu (jedna petina knjige su doslovni citati i često vrlo korisni) no nažalost ne razlikuje popularnih prikaza od stručnih. Ako se naime radi o popularnom prikazu isključivo prirodoslovnih činjenica, mogu se upotrebljavati modeli, slike i metafore pa i po koja netočnost. No ako prirodoslovni materijal kanimo upotrijebiti kao premisu za znanstveni dokaz, onda moramo nastojati da prikažemo stvari kako doista jesu. Tako teorija kvanta ne potvrđuje mehaničku sliku anorganskog svijeta koju nam auktor (u ime teorije kvanta!) stavlja pred oči: atomi nisu »minijturni Sunčani Sistemi« (str. 29) i ne razbijaju se kao orasi (za »razbijanje ljuske« dostaje uostalom nekoliko eV) (str. 33); svijet u malom je vrlo različit od svijeta u velikom te postoji neka problematika »indeterminacije« i »komplementariteta« koju ne možemo jednostavno zaobići. To isto vrijedi za teoriju relativiteta, za pitanja genetike unutar evolucije. Da li je problematika postanka života baš tako jednostavna (V.: Kozelj, Skolastička filozofija pred problemom postanka života, Bog. smotra, 33 (1963), br. 2)? Sta zapravo znači stvarati? Da li se doista može reći da je »filozofija uvijek odgovarala i odgovara« da je sve mir počeo (V.: S. theol. I., q. 46, a. 2)? Ne bi li trebalo praviti razliku između kategorijalnog i transcendentalnog reda u prirodi? Dokazujemo li u izvjesnom slučaju doista Stvoritelja ili samo demiurga, boga-urara, boga-lončara? Nije li tek razmak između bitka i ne-bitka dovoljna baza za jedan takav dokaz? Sve su to u biti »teška« pitanja koja redovito prelaze mogućnosti popularnih prikaza.

Ne kažemo ovdje sastavljati auktoru neki »conspectus peccatorum« nego bismo ovom prilikom htjeli postaviti načelno pitanje za koje držimo da je od velike važnosti: Da li je danas naime uopće moguće — uz svu zamršenost, množinu i subtilnost prirodoznanstvenog materijala — o tim stvarima pisati popularno, i da li se prema tome može danas korisno na

takvoj »popularnoj« podlozi postaviti (popularni?) teleološki dokaz? Nije li daleko korisnije (i potrebnije) najprije rasčistiti načelne odnose između prirodnih znanosti, filozofije i teologije (i religije, jer i ona se ne identificira s teologijom) kako ne bi manje upućenim čitaocu izgledalo da istinitost vjere ovisi o tom da li je mlijeko spoj ili smjesa?

Cijenimo bez daljnega napore, dobru volju i nakanu te pogotovo oduševljenje pisca koji nipošto nije nov u toj materiji no neka nam ipak bude dozvoljeno da na koncu (da i mi nešto citiramo) dadnemo jednu misao sv. Tome, istina u nešto promjenjenom smislu: »Et hoc utile est, ut consideretur, ne forte aliquis, quod fidei est, demonstrare praesumens, rationes non necessarias inductat, quae praebent materiam irridendi infidelibus existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere, quae fidei sunt. (S. theol., I., q. 46, a. 2. corp.)

Dr. V. B.

L'Amour maternel, Paris 1962, Collection »Convergences«, str. 237 (Spes).

Ova knjiga došla mi je u ruke zbog članka o. Josefa Goetza SJ, profesora povijesti religija na Papinskom Sveučilištu Gregoriana. Lionska skupina medicinskih, filozofskih i bioloških studija održava predavanja o najsvremenijim pitanjima. God. 1960. raspravljali su o »Majčinskoj ljubavi«. Važnost same stvari kao i vrsnoća stručnjaka mora privući osobito svećeničku pažnju. Knjiga imade imprimatur. U uvodu liječnik C. Kohler obrazlaže zašto je obraden ovaj predmet: »Zato jer se nova evropska civilizacija u ovom području, kao uostalom na mnogim drugima, nalazi pred jednom dilemom: napustiti shvaćanja koja su oživljavala prošle vjekove, ali koja razvitak običaja pomalo ispraznjavaju od njihove bitnosti, kao na pr. majčinstvo, 'bitnost' ženskog bića, i voditi računa o dobitcima koje dugujemo proširenju naših saznanja na pr. u područjima biologije ili psihologije« (str. 8).

Profesor opće biologije iz Strasbourga L. Bounoure najprije raspravlja »Fiziološke temelje majčinske ljubavi«. On proučava majčinski instinkt kod ptica i sisavaca i opisuje fiziologiju jainjika, nošenja i dojenja te dolazi do zaključka: »... instinkt majčinski s različitim hormonima i živčanim strukturama, koje on stavlja u djelovanje, predstavlja jedan mehanizam koji funkcionira prema unaprijed određenom planu...« a za majčinsku ljubav kod čovjeka kaže: »to je duboka tajna utjelovljenja duha« (str. 44). Svoja izlaganja je osvijetlio prikladnim slikama.

Profesor psihologije iz Utrechta Buytendijk prikazuje »Psihološki postanak majčinskog duha«. On razlikuje »majčinski duh« i »majčinski poziv«. Prvi označuje više općenito stajalište.